

НАСИЉЕ КАО ПРОБЛЕМ САДАШЊИЦЕ УЛОГА ЗДРАВСТВНИХ РАДНИКА

Према дефиницији Светске здравствене организације насиље представља “интернационално коришћење физичке силе или моћи, претеће или стварне, против самог себе, друге особе, или против групе или заједнице, које резултира у или има високу вероватноћу повреда, смрти, психолошког повређивања, лошег развитка, или сиромаштва”.

Под насиљем и злостављањем подразумева се сваки облик једанпут учињеног, односно понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности.

➤ Насиље се може поделити на три категорије:

1. Насиље усмерено ка самом себи - може бити подељено на:

- ✓ суицидно понашање - може бити у облику суицидних мисли, покушаја самоубиства и већ извршено самоубиство
- ✓ самоповређивање - наносење повреда самом себи.

2. Насиље између особа – дели се у две поткатеорије:

- ✓ Продично и насиље између интимних партнера – дешава се у кући, то је насиље између чланова породице. Ту спада злостављање деце, насиље између интимних партнера и злостављање старијих особа.
- ✓ Насиље у заједници – дешава се ван куће између особа које могу а и не морају да се познају и неповезане. Ту спада вршњачко насиље, силовање и сексуални напад од стране непознатих особа, и насиље у институцијама као што су школе, радна места, затвори и старачки домови.

3. Колективно насиље – извршава се од стране велике групе индивидуа или државе, може бити

- ✓ структурално насиље - укључује злочине мржње од стране организоване групе, терористичка дела или насиља банди. Политичко насиље укључује рат и повезане насилне конфликте, државно насиље и слична дела почињена од стране већих група.
- ✓ економско насиље - укључује нападе већих група мотивисаних економском добити – напади спроведени са сврхом ометања економске активности, лишавања приступа основним сервисима, или стварање економских фрагментација.

➤ **Врсте насиља:**

- ✓ Физичко насиље
- ✓ Психичко насиље
- ✓ Социјално насиље
- ✓ Дигитално насиље
- ✓ Злоупотреба особа
- ✓ Сексуално насиље
- ✓ Насилни екстремизам
- ✓ Трговина људима
- ✓ Експлоатација
- ✓ Вршњачко насиље

➤ **Физичко насиље**

Подразумева грубо поступање, намерно наношење бола, телесних повреда, последице могу, али и не морају бити видљиве.

Примери физичког насиља су: шамарање, ударање, шутирање, дрмусање, стезање врата, бацање, тровање, паљење, поливање врућом течношћу или урањање делова тела у врућу течност, излагање деловању вреле паре, везивање, напад оружјем ...

Телесни знаци насиља су: модрице различите старости (на необичним местима попут лица, бедара, потколеница, леђа, трбуха, потиљка и сл.), опекотине, прелом костију, посекотине, огреботине, уједи, ишчупана коса, насилна, повредама узрокована, смрт.

➤ **Психичко насиље**

Емоционално или психичко насиље непријатељско и/или индиферентно понашање других који наступају с позиције моћи, на основу чега особа може закључити да је безвредна, невољена, неадекватна, што нарушава његову емоционалну стабилност.

Телесни показатељи: здравствени проблеми без органске основе, проблеми са сном и храњењем.

Показатељи на нивоу понашања: повученост, усамљеност, ниско самопоуздање, претерана пасивност, понашања непримерена узрасту.

Емоционални показатељи: емоционална нестабилност, туга, страх, анксиозност, депресивна расположења, неискривање радости или задовољства, негативан или празан афекат према свима у њиховом окружењу.

➤ **Социјално насиље**

Социјално насиље и злостављање представља искључивање особа из различитих облика социјалних активности, одвајање од других, неприхватање по основу различитости, ускраћивање информација, изоловање од заједнице, ускраћивање задовољавања социјалних потреба.

➤ **Дигитално насиље**

Дигитално насиље и злостављање је злоупотреба информационих технологија која има за последицу повреду друге личности и угрожавање достојанства. Остварује се слањем порука електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта (website), четовањем.

Под дигиталним насиљем подразумева се коришћење дигиталних технологија - мобилних телефона и интернета, са намером да се особа на коју је насиље усмерено повреди, понизи и узнемири, као и да јој се нанесе нека штета. Дигитално насиље подстиче групну мржњу, узнемиравање, праћење, урушавање приватности, вређање на било којој основи, као и ширење непримерених и увредљивих коментара на рачун друге особе.

Облици дигиталног насиља су претње, узнемиравање, уцењивање, злоупотреба туђих личних података и/или фотографија, сајбербулинг, прављење и коришћење лажних профила, сексуално злостављање путем интернета, дечја порнографија, говор мржње, различите преваре путем интернета...

Најчешћи облици дигиталног насиља су:

- ✓ постављање узнемирујућих, увредљивих или претећих порука, слика или видео-снимака на туђе профиле или слање тих материјала СМС-ом,
- ✓ снимање и дистрибуција слика, порука и материјала сексуалног садржаја,
- ✓ узнемиравање телефонским позивима,
- ✓ лажно представљање, коришћење туђег идентитета, креирање профила на друштвеним мрежама на туђе име,
- ✓ недозвољено саопштавање туђих приватних информација, објављивање лажних оптужби или гласина о другој особи на профилима друштвених мрежа, блоговима.....
- ✓ промена или крађа лозинки,
- ✓ слање вируса,
- ✓ непримерено коментарисање туђих слика, порука на профилима, блоговима,
- ✓ игнорисање, искључивање, подстицање мржње.

➤ **Злоупотреба особа**

Злоупотреба особа је све оно што појединац, односно установа чини или не чини, према другим особама што негативно утиче, наноси штету - злоупотреба у спорту, у политичке, верске, комерцијалне и друге сврхе.

➤ **Сексуално узнемиравање и насиље**

Сексуално насиље спада у теже облике насиља, као што је силовање, покушај силовања, силовање на састанку, силовање у партнерском односу, сексуално узнемиравање, добацивање, непримерене коментаре сексуалне природе, додиривање, приказивање порнографије, понижавајући сексуални однос, инцест, обљубу, подвођење.

Разликује се неколико облика сексуалног насиља:

- ✓ бесконтактно - неморално излагање, показивање порнографских слика ....
- ✓ непенетративни контакт - додиривање, мастурбација ....
- ✓ пенетративни контакт - било да је остварен прстима или коришћењем предмета, било да је у питању потпун сексуални однос

➤ **Насилни екстремизам**

Представља промовисање, заговарање, подржавање, припремање и учествовање у идеолошки мотивисаном насиљу за остваривање друштвених, економских, верских, политичких и других циљева.

➤ Трговина људима

Представља врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем у циљу експлоатације.

➤ Вршњачко насиље

Вршњачко насиље је свако понашање које има за циљ да се некоме нанесе штета, понавља се током неког временског периода, однос снага између починиоца насиља и жртве је неравноправан - жртва је слабија.

Облици вршњачког насиља могу бити:

- ✓ **Физичко насиље** - најочигледнији облик насиља
- ✓ **Вербално насиље** - вређање, понижавање, клеветање, исмевање ....
- ✓ **Друштвено искључивање**
- ✓ **Електронско, дигитално или “сајбер” насиље** - напади/претње путем интернета, омаловажавање, “флејмовање”.

ПОРОДИЦА У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ

Породица се дефинише као основна друштвена ћелија (породица је природна и основна друштвена јединица) и као једна од најсложенијих, најстаријих и најтрајнијих друштвених група. Она представља примарно подручје социјализације и свеукупност интрапородичних интеракција и односа са околином што је чини доста сложеном мрежом односа. Здрава и усклађена породица омогућава несметан развој појединца и представља чврсту основу за правилан развој друштва.

Породица је темељно подручје социјализације сваке индивидуе. Стицајем различитих друштвених чинилаца и услова, породица је током историје пролазила кроз разне фазе свог развоја. Мењала је појавне облике, била изложена различитим притисцима, али је издржала све промене. Породица се одржала у свим друштвено-економским формацијама и остала незаобилазна институција људског друштва.

Породица је универзална људска заједница коју чине одрасли партнери и њихова деца, али и даљи сродници који живе заједно са њима. Породица, поред репродуктивне, привредне и социјалне, има и значајну психолошку, васпитну и социјализацијску улогу. По структури, функцијама и вредносној оријентацији постоји више типова и облика породица: моногамна, полигамна, матријархална, патријархална, потпуна, непотпуна, нуклеарна, проширена, ауторитарна, демократска итд.

1. **Хранитељска породица** је породица која пружа дом детету које нема родитеље или детету које из неких других разлога не може да живи у својој породици.
2. Термин „**нуклеарна породица**” у смислу супружничких породица. „Супружничка” породица обухвата само мужа, жену и малолетну децу.
3. „**Матрифокална**” породица се састоји од мајке и њене деце.
4. Термин „**шира породица**” може бити као „сродничка породица” - особе у крвном сродству, или се односи на „сродство” - мрежу рођака која се протеже изван домаће групе, које не припада супружничкој фамилији.
5. Термин **мешовити породица** или **консолидована породица** описује породице са мешовитим родитељима: један или оба родитеља су се поново оженили/удали, доводећи децу из бивше породице у нову породицу.
6. **Традиционална породица** се односи на „породицу средње класе са оцем који зарађује приход и мајком која остаје кући, у браку једно с другим и који подижу своју биолошку децу”.
7. **Моногамија** је облик брачне везе између једног мушкарца и једне жене.
8. **Полигамија** је брачна веза једног мушкарца са више жена, или обрнуто.
9. **Полигинија** је облик полигамије, у коме мушкарц има више од једне супруге.
10. **Полиандрија** је облик полигамије у коме је жена има више од једног мужа.

Породица није отпорна на утицаје и процесе који се догађају изван ње, њени чланови утичу једни на друге унутар тог система, тако може доћи до дисфункционалности породице. Једна од социопатолошких појава која се јавља као последица јесте насиље међу њеним члановима.

НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

Насиље у породици је акт физичког, сексуалног, психичког или економског насиља до којег долази у оквиру породице или домаћинства, при чему један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице.

Насиље дефинишемо као чин или пропуст у интеракцији и динамици међусобних односа, којим се другој особи наноси зло, физичко или психичко, употребом физичке или психичке силе, индивидуално или колективно. Насиље у породици представља изразито штетну, врло раширену и слабо познату и неистражену негативну друштвену појаву. Насиље у породици није реткост.

Насиље у породици је као појава која прати породицу од њених најпримитивнијих облика. Овај облик социопатолошких појава није проблем само њених чланова, него целог друштва и представља одраз његовог стања.

Има показатеља да се управо у породици догађају бројна, тешка, трајна, округна насиља најширих размера, која у највећем делу остаје непозната, чак и у случајевима тешких и фаталних исхода. У оквиру породице, насиље се најчешће испољава од страна супружника међусобно (посебно мужа према жени), од стране родитеља према деци, као и деце према родитељима.

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Насиље у породици је појам који се обично односи на насиље између супружника или супружничко злостављање, али такође може да се односи и на невенчане интимне партнере или једноставно људе који живе заједно. Насиље у породици је феномен који је присутан у свим земљама света и у свим културама; људи свих раса, верских и политичких и сексуалних опредељења, друштвених и културних нивоа и полова могу бити починитељи насиља у породици.

Без обзира које врсте и према ком члану породице било усмерено, насиље у породици утиче на функционисање целе породице. Насилна понашања у породици настоје се објаснити утицајима различитих негативних спољњих фактора као што су незапосленост, лоша економска ситуација и томе сл. Превенција у породици, с посебним нагласком на примарној превенцији, треба да се примењује кроз сарадњу различитих институција (нпр. Владиних и невладиних организација).

Када говоримо о категоризацији жртава насиља у породици, неопходно је направити разлику између жртава у ужем и ширем смислу. Под жртвама у ужем смислу подразумевају се чланови који живе у истом домаћинству (партнери и њихова деца). Жртве насиља у ширем смислу су чланови породице који живе у истом домаћинству (даљи сродници), јер и оне постају директне или индиректне жртве насилника.

Жртве насиља у породици

- Насиље према женама
- Насиље према деци
- Насиље над мушкарцима
- Насиље према старим и немоћним особама

• Насиље над женама

Жене су веома често жртве насиља својих најближих. Насиље над женама које врше њихови сентиментални партнери најчешће остаје непријављено полицији.

Насиље према женама је сваки акт родно заснованог насиља, који резултира или може да има за последицу физичку, психичку или сексуалну повреду или патњу жена. Насиљу су посебно изложене жене из маргинализованих и вишеструко дискриминисаних група (Ромкиње, жене са инвалидитетом, избегле и расељење жене, жртве рата, жене са психички измењеним понашањем, жене зависне од алкохола, дроге и медикамената, хроничне болеснице, мигранткиње, сиромашне жене, женска деца, старице, жене из сеоских средина и друге вишеструко дискриминисане групе).

• Насиље над децом

Најопаснији вид насиља у породици је онај у којем су жртве деца, јер се ради о младим бићима која ни психички ни физички нису спремна да поднесу било који облик насиља. Сви облици насиља остављају трајне последице на децу.

- ✓ **Физичко злостављање** – дело које проузрокује физичку повреду или потенцијално може да повреди дете. Спољашње повреде, унутрашње повреде, пореломи костију, хематоми, немерне опекотине, посекотине, раздеротине...
- ✓ **Сексуално злостављање** – свака сексуална активност у коју се дете укључи а коју оно не схвата у потпуности, са којом није сагласно, за коју није развојно дорасла и није у стању да се са њом сагласи, односно она сексуална активност којом се крше закони или социјане норме. Повреде ганиталија, перигениталног предела и чмара, сексуално преносива обољења, трудноћа, необјашњиви бол стомака, понављање инфекције уринарног тракта, стид, узнемиреност, осећај кривице, самодеструктивност, страх, емоционална тупост, губитак апетита, потиштеност. Заостајање у развоју, неорганички застој раста, енуреза/енкомпреза, поремећаји навика или спавања, плашљивост, фобије, хипохондрија, опсесивност, стармало или инфантилно понашање.
- ✓ **Занемаривање** – пропуст пружаоца неге да у склопу својих могућности које има, обезбеди оптималне услове за физички, ментални, духовни, морални или друштвени развој детета. Честе инфекције, застој у расту и развоју, лоша хигијена, неприкладно облачење, умор, одбијање вакцинације, акцидентална повређивања, кашњење у развоју говора, школски изостанци.
- ✓ **Експлоатација** – коришћење детета за рад или у остале сврхе, а у корист других особа.

Деца која су претрпела насиље било којег облика и сама су чешће насилници, било да врше насиље према себи самима, насиље над вршњацима, насиље према интимним партнерима и напослетку, насиље према својој деци. Из овог произилази важност превенције насиља над децом.

- **Насиље над мушкарцима**

Мушкарци такође могу бити жртве насиља у породици, али они углавном одбију да открију идентитет свог нападача.

- **Насиље над старим и нејаким лицима**

Старе и нејаке особе су такође често жртве насиља у породици. Насиље над старијим особама може бити физичко насиље, душевно насиље, сексуално насиље, економско насиље, самозапостављање и напуштање.

Насиље над старима које нико не пријављује, а о којем се све чешће прича и све је учесталије. Већина дефиниција насиља над старима укључује елементе злоупотребе моћи, поверења и неједнакости.

Сиромаштво и економска криза уобичајено доводе до кршења људских права и појаве разних врста злоупотребе, што проузрокује физичко и психичко злостављање. Често је у питању и болест злостављача, затим препознавање промена које носи старост и потреба старијих од стране младих чланова породице. Већем ризику су подложне особе старије од 75 година, поготово оне које дуго живе саме и изоловане.

Синдром бабе робиње

„*Синдром бабе-робиње*“ - у питању су старије жене које добровољно подносе велики терет у оквиру своје породице који са годинама постаје претежак за њих. Ако жена сама не искаже да је крајње исцрпљена, а њена деца то не примећују, преоптерећеност ових особа доводи до појаве обољења на психосоматичном и физичком нивоу. Физичке манифестације ове болести су висок крвни притисак, метаболички поремећаји и дијабетес, срчане и респираторне сметње, утрнуће, несвестице и друге парокистичне сметње, хроничан умор, слабост и падови. На емотивном плану, појављује се општа нерасположеност, нелагодност, анксиозност, невољност, недостатак мотивације, осећај кривице због свог лошег стања, и у изузетно тешким случајима помисао о самоубиству као једином излазу.

ОБЛИЦИ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Насиље у породици појављује се у различитим облицима и укључује физичко насиље, сексуално насиље, психичко насиље и економско насиље:

- ✓ **Физичко** насиље: ударање рукама и ногама или неким тупим предметом, напад оружјем, дављење, бацање, тровање, наношење опекотина или намерно наношење физичког бола или телесних повреда на било који други начин, али и намерно излагање опасности.
- ✓ **Сексуално** насиље подразумева сваку повреду полне слободе и полног морала, сваки вид деградирања и понижавања на сексуалној основи, »класично«
силовање, сваки вид присиљавања на сексуални однос.
- ✓ **Психичко** насиље: претње, застрашивања, вређања, омаловажавања, забрана комуникације са другим особама, уцењивања, константно критиковање, потцењивање, емоционалне претње и оптужбе, емоционално уцењивање, стварање конфузије и несигурности код жртве, посесивно понашање, постављање нереалних и неостваривих очекивања у односу на жртву, вербално злостављање, излагање жртве притиску, непоштовање жртве, злоупотреба поверења, неиспуњавање обећања, изолација, узнемиравање и малтретирање.
- ✓ **Економско насиље**: насилно одузимање новца и вредних ствари, забрана члану породице да располаже сопственим, односно заједничким приходима, забрана члану породице да се запосли и оствари сопствене приходе, контролисање зараде и примања, трошење новца искључиво за задовољење сопствених потреба, неиспуњавање обавезе издржавања необезбеђених чланова породице.

Такође је важно поменути пасивно злостављање, један посебан вид насиља у породици који није лако уочити, а који обично води у физичко насиље. Овај вид насиља врло је суптилан и укључује дискриминацију, двосмислености, запостављање, духовно и интелектуално злостављање.

Насиље у породици има неколико димензија:

1. Модалитет: физичко, психичко, сексуално или/и економско.
2. Учесталост: повремено, хронично
3. озбиљност: како код психичког тако и код физичког злостављања зависи он степена повреде и потребе за лечењем.
4. Пролазна или трајна повреда: блага, умерена, тешка, итд. Највиши степен је убиство.

ПРЕВЕНЦИЈА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Превенција насиља у породици требала би да делује на различитим друштвеним нивоима: на нивоу државе, заједнице и појединца. Превенција подразумева три категорије: примарну, секундарну и терцијарну превенцију.

Примарну превенцију која подразумева спречавање појаве насиља подизањем свести, кампања, едукације о људским правима, едукативни материјал за децу и адолесценте и сл.

Секундарна превенција односи се на идентификацију фактора ризика и различитих група, осигуравања помоћи таквим породицама, отварањем СОС телефона, правним саветовањем...

Терцијарна превенција се односи на спречавање даљег насиља - директна помоћ жртвама насиља, отварање склоништа, ефикасне полицијске интервенције, судске процедуре, рад са насилницима и друго.

ЗБОГ ЧЕГА НЕКО ТРПИ НАСИЉЕ?

ЉУБАВ, НАДА И СТРАХ СУ ТРИ ОСНОВНЕ ПОКРЕТАЧКЕ СНАГЕ КОЈЕ ДРЖЕ ЦИКЛУС НАСИЉА У “СТАЛНОМ ПОКРЕТУ”

Други разлози су:

- ✓ обећања – нећу никад више
- ✓ изједначавање злостављања са осећајем љубави – кривица
- ✓ неповерење које жртва насиља има од стране људи у свом окружењу
- ✓ када жртва насиља, мисли да “може променити” насилника током одређеног периода времена
- ✓ када жртва насиља, има низак ниво самопоуздања
- ✓ када жртва има страх да ће тиме што напусти насилника остати сама
- ✓ страх жртве насиља да ће њен одлазак провоцирати насилника
- ✓ брига жртве да ће њен одлазак или развод (ако је реч о женама) имати негативан утицај на децу
- ✓ јака традиционална или религиозна убеђења
- ✓ недостатак информација о могућностима правне и институционалне заштите од насиља у породици
- ✓ претходни неуспели покушаји жртве насиља да добије подршку од стране пријатеља, рођака, полиције и слично....

„ОБРАТИ СЕ ЗА ПОМОЋ, НЕ ШТИТИ НАСИЛНИКА, УМЕСТО КОМШИЈИ, ПРИЈАВИ ПОЛИЦИЈИ, ТВОЈЕ ЋУТАЊЕ ХРАНИ НАСИЉЕ”

- ✓ ПОЛИЦИЈА 192
- ✓ Пријава насиља у породици 0800-100-600
- ✓ Женски центар СОС телефон против насиља над женама и децом радним даном (10–20 ч) 2645-328
- ✓ СОС телефон за жене и децу жртве насиља (14-18 ч) 3626-006
- ✓ СОС Дечја линија „Број за проблем твој" бесплатни и поверљиви позиви (0-24 ч) 0800-123456
- ✓ Саветовалиште за брак и породицу 2650-258 / Палилула (8-15.30ч) 2752-224 и Земун (8-15 ч) 2695-416
- ✓ СОС Центар за младе (18-22 ч) 3192-782
- ✓ Аутономни женски центар - СОС телефон за подршку женама жртвама насиља - 0800 100 007 и 011 266 2222 (од 10 до 20 ч радним данима)
- ✓ Сигурна кућа - саветовалиште против насиља у породици - Улица Далматинска 47а, Београд
- ✓ Контакт телефони за смештај: (од 10 до 19 ч) 0800 011 011
- ✓ Бесплатан позив 011/ 2769 466 011/ 27870573 (од 19 до 10 ч) 062/ 3045 600

ШТА СЕ ДЕШАВА КАДА СЕ ПРИЈАВИ НАСИЉЕ?

Улога полиције:

- ✓ полицији се насиље начешће пријављује док траје
- ✓ полиција је дужна да изађе на лице места
- ✓ уколико полиција не изађе да интервенише, жртва може да се обрати тужилаштву
- ✓ уколико има деце и малолетних лица обавештава се центар за социјални рад
- ✓ ако жртва жели да изађе из куће и нема где да оде (нпр. жена се са децом), смешта се у “Сигурну кућу”.

Улога здравствених установа:

Важно је да лекар тачно опише повреде (старост, величина, облик...) да би се касније утврдило да ли то одговара опису жртве. Потребно је као додатак пријави доставити и медицинску документацију о повредама од лекара.

Улога различитих државних органа:

Постоји обавеза свих државних органа да пријављују кривична дела, довољна је сумња у извршење кривичног дела

ШТА ОСОБА КОЈА ТРПИ НАСИЉЕ МОЖЕ УЧИНТИТИ ДА СЕ ЗАШТИТИ?

- ✓ да пријави насиље полицији
- ✓ да документује своје повреде
- ✓ може да разговара са неким о ономе шта се десило (нпр. СОС телефон, телефон за помоћ женама које су изложене насиљу)

- ✓ да размисли о томе да се склони на неко сигурно место, чак и ако у том тренутку ненамерава да напусти насиника (Сигурна кућа)
- ✓ да контактира неку Центре за социјални рад, који имају развијене програме рада са жртвама насиља у породици и обучене тимове људи који пружају подршку.

ЗНАЧАЈ МЕДИЦИНСКЕ СЕСТРЕ/ТЕХНИЧАРА!

Здравствени радници су ти који начином свог приступа и рада, препоручене добре праксе, утичу на начин поступања свих запослених и тиме доприносе да проблем насиља са свим својим специфичностима буде адекватно третиран. Подаци говоре да се особе које су изложене насиљу обраћају здравственом систему.

Особе нерадо, спонтано, говоре о насиљу које доживљавају. Због тога је неопходно да здравствени радници буду спремни и обучени да кроз свој став према насиљу и остале мере пружања помоћи особама са искуством насиља, именују, препознају и идентификују насиље и на њега адекватно реагују. Откривање постојања насиља првенствено треба искористити да се жртви одмах ставе на располагање сви непосредни и посредни ресурси, како би се оснажила и могућило јој да их искористи.

Добра пракса у поступању са особама која је преживела насиље подразумева:

- ✓ идентификовање и потврђивање насиља
- ✓ одговори на здравствене последице насиља
- ✓ документовање насиља
- ✓ процењивање безбедности
- ✓ развијање безбедносног плана
- ✓ упућивање на ресурсе у заједници
- ✓ завршити разговор у подржавајућем тону

Без обзира на то да ли особа потврђује да је имала искуство са насиљем или не, медицинске сестре/техничари својим ставом треба недвосмислено да укажу да је насиље недозвољено, да се ни са чим не може оправдати и да покажу разумевање за ситуацију у којој се особа налази. При томе, изузено је важно да се сачува самопоуздање и достојанство жртве насиља. Примери како медицинске сестре/техничари треба да се понашају према жртвама насиља:

ИЗЈАВЕ ПОДРШКЕ:

- ✓ Жао ми је што вам се то догодило
- ✓ Насиље није ваша кривица
- ✓ Нико нема право да вас злоставља
- ✓ Насиље је кривично дело
- ✓ Нисте сами, ако желите можете да добијете помоћ, могу вам рећи коме можете да се обратите
- ✓ Злостављање има озбиљне последице по здравље
- ✓ Постоји излаз из ситуације
- ✓ Забринут/а сам за вашу безбедност

ИЗЈАВЕ КОЈЕ МОГУ НАШТЕТИТИ ЖЕНИ:

- ✓ Зашто сте то себи дозволили?
- ✓ Шта сте урадили да га наљутите?
- ✓ Зашто нисте звали полицију?
- ✓ Зашто сте с њим када знате да је насилан?
- ✓ Зашто га нисте оставили када вас је први пут ударио?

Уколико здравствени радник посумња да је особа доживела насиље, треба да постави питања којима би своје сумње поткрепио/ла. СЗО у својим препорукама за здравствене раднике/це каже да “када год је то могуће треба рутински питати о насиљу, као саставном делу анамнезе”.

Разговор са особом мора да се обави без присуства било које треће особе (насилник, особа која доводи жртву насиља на преглед, особље здравствене установе). Не постоји стандардизовани сет питања која треба поставити жени или жртви насиља и сваки здравствени радник треба да се прилагођава конкретној ситуацији у контексту насиља.

Питања која се постављају могу бити индиректна и директна.

Индиректна питања:

- ✓ Не знам да ли је то случај са вама, али пуно особа које долазе у ову установу су изложене насиљу, то је разлог што смо решили да ми започнемо разговор о томе
- ✓ Пошто је насиље честа појава у животу, желите ли да о томе поразговарамо
- ✓ Брине ме начин на који сте задобили овакве повреде
- ✓ Да ли вас је неко повредио
- ✓ Ми често виђамо овакве повреде код особа које трпе насиље

Директна питања:

- ✓ Да ли се плашите особе са којом живите?
- ✓ У последњих годину дана да ли Вас је неко физички повредио, ошамарио, гурнуо, ударио?
- ✓ У последњих годину дана, да ли Вас је неко понижавао, вређао или покушао да контролише?
- ✓ Да ли Вам је неко упућивао претње?
- ✓ Уколико је одговор позитиван, следе додатна питања:
- ✓ Да ли Вам је потребна помоћ у вези са тим што сте ми рекли?
- ✓ Да ли желите да обавестимо полицију, центар за социјални рад и/или неког другог?
- ✓ На овај начин се шаље порука особама да насиље постоји, да није друштвено прихватљиво и да медицински радници нису неутрални и да их се тај проблем и те како тиче!

Важно је да здравствени радник не инсистира да потврди насиље, па чак и када све говори у прилог томе. У свакој активности неопходно је поштовати одлуку/аутономију жртве насиља. Ако особа негира насиље, а постоји сумња да је изложена насиљу, у том случају је прегледати, не инсистирати да говори ако није спремна. Оставити “отворена врата” да једног дана изговори шта јој се дешава.

Медицинске сестре/техничари треба да спроведу следеће поступке збрињавања здравствених последица насиља:

- ✓ Проценити ефекте злостављана на физичко и ментално здравље особе
- ✓ Прегледати садашње и скорашње повреде, као и старе
- ✓ Сачинити детаљну медицинску документацију
- ✓ Санирати повреде и остале тегобе, у складу са правилима добре праксе дати особи адресе и телефоне служби за помоћ особама са искуством насиља, без обзира на то да ли она тренутно жели да им се обрати или не.

Без обзира на то да ли је у току прегледа особа потврдила или не своје искуство са насиљем од стране партнера, да ли је прихватила или не, помоћ полиције или других релевантних служби, здравствени радници имају обавезу да у потпуности испоштују аутономију жене у смислу њеног одлучивања у вези са насиљем, осим када се ради о обавези пријављивања. Добра пракса се темељи на поверењу здравствених радника у исказ особе која је изложена насиљу. Она подразумева да са особом успостави добар однос, пун узајамног поверења и разумевања и да јој недвосмислено ставе до знања да им се може обратити за помоћ.

Здравствени радници треба да имају став у складу са стратегијом заступања, чија порука је:

- ✓ Видим шта Вам се догађа
- ✓ Уважавам Ваша осећања
- ✓ Документоваћу насиље и пријавићу
- ✓ Упутићу Вас на службе и институције које Вам могу помоћи
- ✓ Помоћи ћу Вам да донесете одлуку која Вама највише одговара

Проценити безбедност – развити безбедносни план

У одређеном броју случајева, насиље у партнерском односу се може завршити убиством жртве. Стога је увек неопходно извршити процену њене безбедности, тј. питати жртву да ли јој је живот тренутно у опасности. Уколико здравствени радник процени да се жртва налази у непосредној животној опасности у том случају је потребно да се развије безбедносни план.

Развијање безбедносног плана је неопходна мера чији изостанак може да угрози живот жртве

- ✓ Питати жртву да ли има где да оде уколико се насиље понови и ескалира
- ✓ Подржати аутономију жртве да сама одлучи о мерама своје безбедности. Позвати полицију, уколико жртва то жели, и понудити јој да Ви обавите разговор уместо ње
- ✓ Понудите јој да изабере особу са којом може да разговара и да планира своју безбедност (одмах или одложено)
- ✓ Дати жртви адресе и телефоне служби које пружају заштиту, без обзира на то да ли она тренутно жели да им се обрати или не. Указати на постојање сигурних кућа (СОС телефона) невладиних организација (институција у заједници које раде на пружању помоћи жртвама насиља)

Жртва која је изложена насиљу треба подстаћи да размисли о корацима за безбедност у следећим ситуацијама:

- ✓ Када живи са насилником у кући
- ✓ За случај хитног одласка из куће у случају ескалације насиља

- ✓ Када је решила да напусти насилника
- ✓ Упутити на ресурсе у заједници

Дати жртви адресе и телефоне служби за помоћ женама са искуством насиља, без обзира на то да ли она тренутно жели да им се обрати или не.

Клинички индикатори насиља

Анамнестички подаци:

- ✓ Хроничан бол непознате етиологије (главобоља, бол у абдомену, грудима, крстима, зглобовима, малој карлици),
- ✓ Хронична стања (хроничне тегобе ГИТ, иритабилни колон, хроничан замор, соматске теегобе),
- ✓ Сексуално преносиве болести, ризично понашање,
- ✓ Вишеструки побачаји (намерни/спонтани),
- ✓ Егзацербација симптома хроничних болести (нпр. дијабетес, астма),
- ✓ Повреде усне дупље
- ✓ Незадовољство предузетим лечењем и учинку лекова,
- ✓ Избегавање долазака на заказане прегледе.

Психолошки симптоми:

Несаница, поремећај спавања, депресија и суицидалне идеје, узнемиреност и напади панике, поремећаји исхране, злоупотреба лекова, психоактивних субстанци и дувана, посттрауматски стресни поремећај, често обраћање психијатријској служби жртве и партнера.

Физикални преглед-карактеристике повреда:

- ✓ Све повреде, посебно оне локализоване на лицу, врату, грудима, стомаку и гениталној регији,
- ✓ Повреде темпоромандибуларног зглоба,
- ✓ Опекотине,
- ✓ Знаци сексуалног злостављања,
- ✓ Централно распоређене повреде на прекривеним деловима тела,
- ✓ Повреде подлактице (тзв. одбрамбене повреде),
- ✓ Огреботине на чланцима руку и ногу,
- ✓ Повреде које нису у складу са настанком који се наводи,
- ✓ Вишеструке повреде,
- ✓ Модрице које одговарају облику оруђа којима су нанете, модрице у различитом стадијуму.

Индикатори понашања:

- ✓ Одложено тражење медицинске помоћи,
- ✓ Учестали одласци у хитне и/или службе примарне заштите,
- ✓ Упадљиво понашање у току прегледа,
- ✓ Помињање партнерове нарави и беса, устезање да говори у присуству партнера,
- ✓ Партнер одговара на питања постављена пацијенткињи,
- ✓ Инсистирање да присуствује прегледу,

- ✓ Сувише брижно или агресивно понашање партнера,
- ✓ Злостављање деце, старих или немоћних који живе у истом домаћинству.

Налази у току трудноће и порођаја:

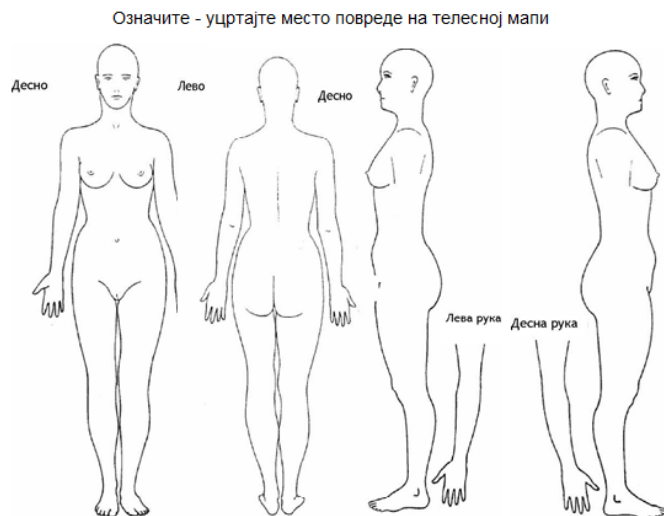
- ✓ Избегавање редовних прегледа,
- ✓ Мало добијање у тежини током трудноће,
- ✓ Повреде, укључујући и “пад”,
- ✓ Компликације у трудноћи и порођају (спонтани побачај, мала тежина новорођенчета, превремени порађај и сл.),
- ✓ Недовољна брига о себи,
- ✓ Злоупотреба лекова, дрога, алкохола и дувана током трудноће.

ДОКУМЕНТОВАЊЕ НАСИЉА

Документовање насиља је веома важан поступак и здравствени радници треба да буду обучени да рутински попуњавају образац за евидентирање и документовање насиља. Такође се све то евидентира и у свескама - протоколима насиља у породици који би требали бити у свим амбулантама. Попуњавају га медицинске сестре/техничари и лекари свих специјалности. Медицински документ у којем су телесне повреде и здравствено стање претрпљеног насиља регистровани на одговарајући начин може да буде употребљен у току судскомедицинског вештачења. То је валидан показатељ врсте и тежине нанесених повреда.

- ✓ Попуњава се образац за евидентирање и документовање насиља (попуњава лекар који је први констатовао насиље)

Сачињава се детаљна медицинска докунметација што је веома важно за даље поступке свих институција друштва, јер је то валидан судско-медицински документ.

Због разорних последица које изазива, насиље је једна од основних препрека за хармоничан, хуман и демократичан развој друштва.

Протеклих деценија донет је низ међународних докумената и препорука, којима се указује да је дужност државе да јасно дефинише поједине облике насиља, као и да изгради ефикасне и делотворне инструменте за заштиту жртава од насиља, да заштити право на живот, слободу и личну сигурност жртава, да спречи насиље без обзира где се оно догађа, а да жртвама које су преживеле насиље пружи свеобухватну правну заштиту, социјалну и економску помоћ и подршку ради изласка из ситуација насиља и ублажавања штетних последица које је оно изазвало.

НАЦИОНАЛНИ ДОКУМЕНТИ

- ✓ Кривични законик Републике Србије
- ✓ Породични законик Републике Србије

Као и неколико веома важних националних докумената, који између осталог обухватају и проблематику насиља у породици:

- ✓ Закон о равноправности полова (2009. године)
- ✓ Закон о забрани дискриминације (2021. године)
- ✓ Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређења родне равноправности (2009. године)

* Кривичним законом Републике Србије (чланом 332), “непријављивање кривичног дела и учиниоца”, лекари су обавезни да пријаве следећа дела за која је законом предвиђена казна од пет или више година затвора, уколико за њих сазнају у току обављања своје службене дужности: тешке телесне повреде, све повреде нанесене ватреним и другим оружјем, опасним оруђем и другим средствима подобним да тело тешко повреди или здравље тешко наруше, сва кривична дела из области сексуалног криминалитета (силовање и др.).

ЗАКЉУЧАК

Насиље у породици представља један од озбиљних проблема који је прожет кроз читаву историју њеног развоја. Ово је проблем који се не тиче саме породице, него и целог друштва.

Примери из праксе говоре о последицама насиља, када је обично касно пружити било какву помоћ таквој породици, због чега многи сматрају да је крајње време да се о проблему насиља у породици проговори *ЈАВНО* и да друштво на националном нивоу предузме одговарајуће мере превенције у циљу спречавања насиља у породици.

Потребно је успоставити сарадњу и координацију рада полиције, правосудних органа, социјалних служби, школских и здравствених установа, доношењем јединственог програма и конкретних мера.

Како је насиље у породици *ДРУШТВЕНИ*, а не приватни проблем, циљ активности локалне заједнице у превенцији и решавању проблема насиља је стварање мреже институција од којих свака има специфичну улогу и дефинисану процедуру. Само мултидисциплинарни приступ и сарадња институција локалне заједнице (судови, органи безбедности, центар за социјални рад, здравствене и образовне установе и друго) може да доведе до ефикасних решења.

**ОСУДА НАСИЉА, УЗИМАЊЕ У ОБЗИР УТИЦАЈ НАСИЉА НА ЗДРАВЉЕ,
БЛАГОВРЕМЕНА И АДЕКВАТНА РЕАКЦИЈА ЗДРАВСТВЕНИХ РАДНИКА
ПРЕДСТАВЉА САСТАВНИ ДЕО УСПЕШНОГ ЛЕЧЕЊА И ОПОРАВКА!**

Литература:

1. Посебан протокол Министарства здравља РС за заштиту и поступање са лицима који су изложени насиљу у породици - 2011
2. Посебан протокол система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања - Министарство здравља РС 2018
3. Кривични законик, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 испр., 72/2009 и 111/2009. 21/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024) (члан 194)
4. Законик о кривичном поступку, „Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 - др. закон, 49/2007, 20/2009 - др. закон и 72/2009.
5. Закон о уређењу судова, „Службеном гласнику РС“, бр. 116/2008 и 104/2009.
6. Закон о парничном поступку, „Службени гласник РС“, бр. 125/2004 и 111/2009 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023
7. Породични закон, „Службени гласник РС“, бр. 18/2005, 72/2011. 6/2015) (члан 197)
8. Закон о спречавању насиља у породици „Сл.гласник РС“ бр. 94/2016 и 10/2023
9. Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање ("Сл. гласник РС", бр. 11/2024)